

НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СКЛАДОВІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**AREAS OF ACTIVITY AS COMPONENTS OF THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL STATUS OF NATIONAL SECURITY ENTITIES**

Стаття присвячена з'ясуванню змісту напрямів діяльності як складових адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки в Україні. На підставі авторського визначення поняття адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки доведено, що цей статус є складною юридичною конструкцією, яку становлять взаємопов'язані елементи, котрі методологічно доцільно об'єднувати у відповідні блоки (групи). Напрями діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки є статусними властивостями таких суб'єктів, що структурно охоплюються концептуально-цільовою групою складових організаційного блоку розглядуваного адміністративно-правового статусу. Як невід'ємний елемент вказаної концептуально-цільової групи напрями діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки об'єктивуються в якості цілісної системи напрямів діяльності цих суб'єктів, яку становлять три основні групи напрямів, а саме загальний, спеціальний та особливий. Група загальних напрямів забезпечення національної безпеки охоплює ключові сфери, які формують базовий рівень стабільності існування суспільства, а також визначають реальну спроможність держави забезпечувати належний рівень безпеки, створюючи таким чином загальний фон безпекової ситуації в країні (соціальний, економічний, політичний та інформаційний напрями). Група спеціальних напрямів забезпечення національної безпеки передбачає забезпечення панування права у сфері національної безпеки (та її забезпечення), сприяючи реалізації принципу верховенства права, що включає такі ключові елементи, як правова визначеність та ефективність права. Група спеціальних напрямів охоплює: нормативно-правове забезпечення ефективного функціонування правової системи; інституційно-правове забезпечення ефективного функціонування правової системи. Група особливого напрямку забезпечення національної безпеки є сукупністю особливих заходів у сферах забезпечення національної безпеки, що реалізуються силами безпеки й оборони, сутність яких визначається особливістю суб'єктів, які забезпечують національну безпеку в таких напрямках відповідної забезпечувальної діяльності, а також правовою та інституційно-організаційною винятковістю реалізації зазначеної діяльності в означених напрямках діяльності. До таких особливих напрямів зараховано, зокрема, прикордонний контроль та захист державного кордону, контррозвідувальну діяльність і захист державної таємниці, антитерористичну діяльність тощо.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, безпековий напрям, забезпечувальна діяльність, загальносистемний напрям, національна безпека, правовий напрям, публічне адміністрування, управлінська діяльність.

The article aims to clarify the content of the areas (directions) of activity as constituent elements of the administrative and legal status of entities responsible for ensuring national security in Ukraine. Drawing upon the author's definition of the administrative and legal status of national security entities, it is argued that this status represents a complex legal structure comprising interrelated components, which are methodologically best

organised into distinct conceptual blocks or groups of elements. Areas (directions) of activity undertaken by national security entities represent key status attributes structurally integrated within the conceptual and teleological subgroup of the organisational block of the administrative and legal status under examination. As an essential component of this conceptual and teleological subgroup, these activities are understood as forming an integral system that incorporates three primary groups: general, special, and specific areas (directions). The general areas (directions) encompass key sectors contributing fundamentally to societal stability and reflect the State's overall capability to maintain an appropriate security environment. These include the social, economic, political, and informational dimensions, collectively forming the baseline security context within the country. The special areas (directions) involve ensuring adherence to the rule of law within the sphere of national security. This group facilitates realisation of fundamental legal principles, notably legal certainty and the effective operation of law, through regulatory and institutional mechanisms. Specifically, these encompass (i) normative and legal frameworks necessary for the effective functioning of the legal system, and (ii) institutional and legal mechanisms to support and maintain the legal order. The specific areas (directions) comprise measures implemented exclusively by security and defence forces. Their nature is defined by the particular characteristics of entities responsible for national security, along with the legal and institutional uniqueness inherent in conducting these specialised security operations. Such specific areas include, inter alia, border control and the protection of state borders, counterintelligence and the safeguarding of state secrets, and anti-terrorist operations. The article concludes by summarising key outcomes derived from this scholarly investigation.

Key words: *administrative and legal status, legal areas (directions), managerial activities, national security, public administration, security activities, security areas (directions), system-wide areas (directions).*

Постановка питання. Національна безпека (далі – НБ) становить такий стан функціонування держави, суспільства та окремого індивіда, за якого вони здатні ефективно здійснювати свою життєдіяльність (функціонувати), перебуваючи в умовах прийнятних для себе безпечових ризиків і викликів. Причому в умовах забезпечення НБ можливий негативний вплив вказаних ризиків і викликів своєчасно виявляється, оцінюється та компенсується адекватними, пропорційними ситуації заходами, здійснюваними в межах цілеспрямованої та скоординованої діяльності широкого кола суб'єктів, які за своєю управлінською природою є відповідальними суб'єктами публічного адміністрування за забезпечення належної безпекової обстановки у сфері НБ [1, с. 70]. Вказане загалом свідчить про багатовимірність феномена НБ та її забезпечення, що становить складну, багаторівневу систему, якою охоплюється низка взаємопов'язаних підсистем, а щонайперше – напрямів забезпечувальної діяльності. Зазначена обставина засвідчує необхідність застосування багатовекторного підходу до забезпечення НБ, а також актуальність поглибленого наукового аналізу цих напрямів діяльності, що дозволить врахувати особливості управлінської діяльності суб'єктів, відповідальних за її здійснення в таких напрямках, а також розкрити зміст кожного напрямку діяльності як складової частини адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення НБ України.

Аналіз наукової літератури та не вирішені раніше питання. Аналіз наявної наукової літератури засвідчує, що чимало вітчизняних учених (В. І. Білий, О. В. Генералов, І. М. Доронін, В. О. Ключко, В. І. Мельник, В. М. Михальчук, О. В. Олійник, В. Й. Пашинський, С. П. Пономарьов, О. О. Пучков, О. С. Романенко, В. В. Сазонов та ін.) досліджували напрями діяльності у сфері забезпечення НБ. Водночас слід констатувати, що ці напрями, по-перше, не розкривали як особливий елемент адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення НБ; по-друге, переважно висвітлювали несистематичним чином, а саме без урахування інших складових галузевого статусу суб'єктів забезпечення НБ, зокрема того, що ці напрями становлять цілісну систему взаємопов'язаних груп напрямів зазначеної забезпечувальної діяльності.

Отже, **метою** статті є з'ясування змісту напрямів діяльності як складових адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення НБ в Україні. Для досягнення цієї мети необхідно виконати такі **завдання**: 1) сформулювати визначення поняття «адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення НБ»; 2) з'ясувати місце напрямів діяльності в структурі адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення НБ як складної юридичної конструкції; 3) окреслити

сутнісний зміст напрямів діяльності як елементів розглядуваного адміністративно-правового статусу; 4) з'ясувати структуру системи досліджуваних напрямів діяльності.

Виклад основного матеріалу. На підставі аналізу змісту забезпечення НБ, а також підходів учених [див., напр.: 2, с. 16; 3, с. 150; 4, с. 8] до розуміння сутнісного змісту статусу суб'єктів, які виконують функції у сфері забезпечення НБ в Україні, доходимо висновку, що поняттям «адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення НБ» доцільно розуміти закріплені нормами адміністративного права та узгоджений з вимогами принципів публічного адміністрування комплекс юридичних ознак і характеристик даних суб'єктів (прав, обов'язків, компетенцій, юридичної відповідальності, інституційно-організаційних засад), які визначають їх місце в адміністративних правовідносинах, роль у системі забезпечення НБ і порядок здійснення ними публічно-владних або пов'язаних з такими повноваженнями повноважень в інтересах захисту суспільства та держави від реальних або потенційних безпекових загроз і ризиків.

Запропоноване визначення засвідчує, що розглядуваний адміністративно-правовий статус є складною юридичною конструкцією, що охоплює взаємопов'язані елементи, котрі методологічно доцільно об'єднувати у відповідні блоки (групи). Серед таких блоків слід виокремити *організаційний блок* суб'єктів забезпечення НБ, який становить відокремлену систему в структурі адміністративно-правовий статус, що визначає юридичну та управлінську форму функціонування суб'єкта, а саме: його інституційну визначеність, внутрішню організованість і потенціал адаптації такого суб'єкта до дії спеціальних публічно-правових режимів. На відміну від інших блоків (зокрема від операційного, який орієнтується на реалізації публічної функції), організаційний блок адміністративно-правового статусу формує онтологічні (цільові), установчі, структурно-організаційні, а також адаптивні юридичні та управлінські якості відповідного суб'єкта. У сукупності зазначені характеристики забезпечують: відповідність суб'єкта цілям і принципам публічного адміністрування; процедурну визначеність його створення, ліквідації та трансформації; розподіл компетенцій всередині системи органів сектору безпеки; концептуальну визначеність меж державної влади та публічно-владного впливу.

Важливість організаційного блоку адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення НБ у контексті нашої наукової розвідки полягає в тому, що цим блоком елементів охоплено *концептуально-цільову групу елементів*, яка за своєю суттю утворює телеологічну основу організаційного блоку, включаючи складові, які опосередковують зміст компетенцій суб'єкта та концептуально визначають межі її здійснення. Таким чином, концептуально-цільова група елементів виконує важливу методологічну функцію, окреслюючи комплекс критеріїв для доктринального та правозастосовного тлумачення повноважень відповідного кола суб'єктів, що дає змогу комплексно оцінити ефективність діяльності органу публічної служби, а також виправданість розширення чи звуження його повноважень, зокрема в умовах дії спеціальних публічно-правових режимів.

Саме до концептуально-цільової групи елементів організаційного блоку адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення НБ в Україні належать такі статусні характеристики вказаних суб'єктів, як напрями діяльності, що постають як нормативно регламентовані, а також інституційно та організаційно забезпечені сфери реалізації повноважень, які відображають предмет управлінської діяльності. Водночас як невід'ємний елемент концептуально-цільової групи складових статусу напрями діяльності об'єктивуються як цілісна система напрямів діяльності вказаних суб'єктів, яку, з огляду на підходи науковців до розуміння напрямів забезпечення НБ [див., напр.: 5–8], становлять три основні напрями, а саме:

1. Загальний напрям забезпечення НБ, що охоплює ключові сфери, які формують базовий рівень стабільності існування суспільства, а також визначають реальну спроможність держави забезпечувати належний рівень безпеки, створюючи таким чином загальний фон безпекової ситуації в країні. Саме в межах цих сфер закладаються фундаментальні передумови для протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам, створюється необхідний ресурс для забезпечення гідного рівня життя населення, збереження суверенітету та реалізації інших національних інтересів України. У зв'язку з цим слід зауважити, що ефективність заходів загального напрямку цієї забезпечувальної діяльності визначає успішність спеціальних і правових механізмів захисту НБ, адже без міцного фундаменту забезпечення загальної стабільності вони не можуть бути достатньо ефективними. З огляду на зазначене, загальний напрям включає декілька взаємопов'язаних складових, а саме: по-перше, соціальна складова, що має на меті забезпечення належного функціонування системи соціального захисту, яка слугує важливим стабілізаційним чинником, запобігаючи деформації соціальної структури суспільства та підтримуючи позитивну динаміку процесів

соціального розшарування; по-друге, економічна складова, яка включає заходи, спрямовані на захист цілісності й суверенітету держави, а також на протидію внутрішнім і зовнішнім загрозам економічного характеру, що негативно впливають на культурно-освітній, науково-технічний, трудовий і виробничий потенціал українського суспільства [див., напр.: 9, с. 359; 10, с. 33–34]; по-третє, політична складова враховує сукупність загроз, пов'язаних з політичними процесами, серед яких особливу небезпеку становлять сепаратистські тенденції, вияви політичного екстремізму, стратегічні помилки політичного керівництва держави, а також ризики, пов'язані з можливим відходом від курсу європейської та євроатлантичної інтеграції [11, с. 111]; по-четверте, інформаційна складова загальносистемного напрямку забезпечення НБ спрямована на створення й захист інформаційного середовища, забезпечення адекватної роботи системи інформаційних ресурсів, включно з поширенням і зберіганням інформації, а також на формування в суспільстві стійкості до різноманітних інформаційних загроз і ризиків.

2. Спеціальний напрям забезпечення НБ. Виокремлений аспект забезпечення НБ є фундаментальним для будь-якої сучасної правової та демократичної держави. Вказане є цілком закономірним, адже цей напрям забезпечує панування права у сфері НБ (та її забезпечення), сприяючи реалізації принципу верховенства права, що включає такі ключові елементи, як правова визначеність та ефективність права. У межах цієї групи напрямів можна виокремити: по-перше, нормативно-правове забезпечення ефективного функціонування правової системи. Цей піднапрямок передбачає розробку, вдосконалення та прийняття нормативно-правових актів, які регламентують різні аспекти забезпечення НБ. Ефективне функціонування правової системи неможливе без усунення наявних законодавчих колізій, прогалин і недоліків, а також без створення нових нормативних актів [див., напр.: 7, с. 133; 8, с. 177]. Зокрема, особливу увагу слід приділяти: законодавству щодо контртерористичної діяльності; захисту державної таємниці; забезпеченню інформаційної безпеки, яка є невіддільним елементом НБ (адже учені [12, с. 276] зауважують, що вона сьогодні не лише постає в якості природного елемента НБ, а й слугує важливою сферою забезпечення цієї безпеки); заходам із запобігання корупції тощо. По-друге, спеціальним напрямом охоплено й інституційно-правове забезпечення ефективного функціонування правової системи. Осмислюючи цей піднапрямок, зазначимо, що наявність нормативно-правової бази є необхідною, але недостатньою умовою для забезпечення НБ. Причому необхідно створювати інституційну (зокрема організаційно-інституційну) інфраструктуру, що охоплює: а) створення відповідних органів публічної служби (необхідно чітко визначити їхній правовий статус, порядок функціонування та особливості реалізації їхніх повноважень), а також забезпечення оптимальних умов створення суб'єктів громадянського суспільства, які беруть участь у заходах, пов'язаних із забезпеченням безпеки; б) забезпечення ефективності діяльності суб'єктів у сфері забезпечення безпеки (шляхом підвищення ефективності координації між органами публічної служби, що займаються забезпеченням НБ, та покращення взаємодії посадових осіб цих органів між собою та із суб'єктами громадянського суспільства).

3. Особливий напрям забезпечення НБ, який є набором особливих заходів у сферах забезпечення НБ, що реалізуються силами безпеки й оборони, сутність яких визначається особливістю суб'єктів, які забезпечують НБ у таких напрямках відповідної забезпечувальної діяльності, а також правовою та інституційно-організаційною винятковістю реалізації зазначеної діяльності в означених напрямках діяльності (регламентується спеціальним законодавством, включаючи також акти з грифом секретності, а також передбачає застосування не лише правових та інших загальних заходів впливу, а й також силових заходів впливу). Зазначені напрями виокремлюють в окремий блок, оскільки їх реалізація пов'язана з реалізацією спеціального статусу у сфері забезпечення НБ, підвищеною відповідальністю за здійснення забезпечувальних заходів у цій сфері і необхідністю балансувати між безпекою суспільства та дотриманням прав людини. З огляду на це, зазначимо, що до основних складових цього напрямку забезпечення НБ можна віднести, зокрема: по-перше, прикордонний контроль і захист державного кордону, що виявляється у використанні контрольних методів та засобів (використання технічних засобів спостереження і контролю, патрулювання та здійснення спеціальних прикордонних операцій тощо) відповідним суб'єктом владних повноважень (передусім Державною прикордонною службою України) для здійснення комплексу заходів щодо запобігання незаконному проникненню на територію держави, здійсненню контролю за переміщенням осіб, товарів і транспортних засобів через державний кордон, протидії контрабанді, нелегальній міграції тощо). По-друге, до цієї групи напрямів слід віднести контррозвідальну діяльність і захист державної таємниці, яка охоплює комплекс оперативних та профілактичних заходів, що здійснюється СБУ, спрямованих на виявлення та

усунення розвідувальної діяльності іноземних держав, організацій та окремих осіб, захист інформації, що становить державну таємницю, а також запобігання витокам відомостей, що мають стратегічне значення. Суб'єкти цієї діяльності здійснюють оперативний контроль та моніторинг, реалізують оперативно-розшукові заходи, запроваджують і забезпечують діяльність спеціальних режимів секретності й захисту інформації, організують відповідну профілактичну та просвітницьку роботу. По-третє, групу особливих напрямів становить антитерористична діяльність, основним завданням якої є виявлення, запобігання та припинення терористичних загроз, а також мінімізація наслідків терористичних актів. Відповідна діяльність здійснюється Міністерством внутрішніх справ України та Антитерористичним центром при Службі безпеки України (СБУ) за допомогою комплексу оперативних, розвідувальних, силових заходів, включаючи проведення спеціальних антитерористичних операцій (залежно від ступеня суспільної небезпеки такого акта). По-четверте, слід вказати й кібербезпеку та інформаційний захист, що передбачає захист інформаційної інфраструктури держави, протидію кібератакам (зокрема, у сфері розвитку цифрової економіки та ринку віртуальних активів) і забезпечення інформаційного суверенітету держави. Ця діяльність передбачає здійснення Радою національної безпеки і оборони України (координує діяльність у цій сфері), Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України, Департаментом кіберполіції Національної поліції України (Кіберполіцією) та іншими суб'єктами у сфері забезпечення кібербезпеки технічних, організаційних, правових та інших дій, спрямованих на виявлення, запобігання та усунення загроз у кіберпросторі, захист державних інформаційних ресурсів, стратегічних комунікацій і даних громадян. По-п'яте, до спеціальних напрямів належить контроль за обігом зброї та боротьба з організованою злочинністю, що охоплює діяльність, спрямовану на запобігання нелегальному обігу зброї, боєприпасів і вибухових речовин, виявлення та припинення організованих злочинних угруповань, які становлять загрозу національній безпеці, включаючи торгівлю людьми (їх органами), наркотичними речовинами та зброєю, корупційні схеми на державному рівні та транснаціональну злочинність. Реалізація таких заходів здійснюється СБУ, Національним антикорупційним бюро України та іншими суб'єктами, за допомогою різних видів і форм правоохоронної діяльності, а також шляхом міжвідомчої та міжнародної взаємодії відповідних суб'єктів забезпечення НБ. По-шосте, відзначимо й забезпечення правопорядку в умовах воєнного (надзвичайного) стану, що є діяльністю, спрямованою на забезпечення внутрішньої безпеки та стабільності функціонування держави та життєдіяльності суспільства у період дії особливого публічно-правових режимів (воєнний стан, надзвичайний стан), яка здійснюється органами Національної поліції, органами прокуратури, Державним бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Військовою службою правопорядку при Збройних Силах України та іншими суб'єктами, передбачаючи здійснення комплексу правоохоронних і мобілізаційних заходів, зокрема обмеження окремих прав та свобод, встановлення спеціальних режимів діяльності громадян і організацій.

Висновки. За результатами проведеного дослідження, спрямованого на з'ясування змісту напрямів діяльності як складових елементів адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення НБ України, доходимо думки, що адміністративно-правовий статус означеного кола суб'єктів становить складну, багаторівневу та методологічно структуровану юридичну конструкцію, що включає взаємопов'язані групи елементів. Причому напрями діяльності слугують невід'ємною складовою концептуально-цільової групи організаційного блоку адміністративно-правового статусу, виконуючи теоретико-практичну значущу роль у визначенні меж, форм і змісту управлінської діяльності суб'єктів забезпечення НБ. Розглядувана система напрямів діяльності суб'єктів забезпечення НБ має чітку ієрархічну структуру, яка складається з трьох основних груп: загальний, спеціальний (тобто правовий) та особливий (суто безпековий) напрями, кожен з яких характеризується своєю специфікою. Так, група загальних напрямів, охоплюючи соціальну, економічну, політичну й інформаційну складові, вказує на можливість суб'єктів забезпечення НБ забезпечувати базу стабільності функціонування суспільства та створює загальний безпековий фон, необхідний для ефективного функціонування цих суб'єктів у межах інших напрямів забезпечувальної діяльності. Спеціальний напрям характеризується зосередженням на забезпеченні суб'єктами забезпечення НБ верховенства права і включає нормативно-правове та інституційно-правове забезпечення функціонування правової системи. У межах цих напрямів забезпечувальної діяльності відповідне коло суб'єктів можуть здійснювати діяльність щодо усунення законодавчих прогалин і колізій, а також створення ефективної організаційної інфраструктури для належної реалізації функцій держави, зокрема у сфері забезпечення НБ. Особливий напрям охоплює специфічні заходи, що реалізуються спеціальними суб'єктами владних

повноважень (сектору безпеки й оборони) із застосуванням силових та інших особливих методів впливу, зокрема напрями контррозвідки, антитерористичної діяльності, кібербезпеки, контролю за обігом зброї, охорони кордону та забезпечення правопорядку в умовах дії воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Features of the actors ensuring national security of Ukraine / R. Truba, S. Kozin, A. Vukhrystiuk, D. Kuzmenko, M. Bulkat. *Amazonia Investiga*, 2023. Vol. 12 (72). P. 69-79. doi:10.34069/AI/2023.72.12.6.
2. Мельник В. І. Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2016. 20 с.
3. Пашинський В. Й. Суб'єкти адміністративно-правового забезпечення оборони України: поняття та класифікація. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Т. 2, Вип. 47. С. 148–151.
4. Сазонов В. В. Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення державної безпеки України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2014. 20 с.
5. Білий В. І., Михальчук В. М. Основні напрями забезпечення національної безпеки держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 17. С. 92–98. doi:10.32702/2306 6814.2021.17.92.
6. Доронін І. М. Організаційно-правові аспекти трансформації системи сектору національної безпеки та оборони. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 6. С. 230–233.
7. Олійник О. В. Нормативно-правове забезпечення інформаційної безпеки в Україні. *Право і суспільство*. 2012. № 3. С. 132–137.
8. Пучков О. О. Нормативні засади правопорядку у сфері національної безпеки України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2016. Вип. 77. С. 173–178.
9. Генералов О. В., Романенко О. С. Національна економічна безпека України в умовах глобальних викликів. *Молодий вчений*. 2021. № 11 (99). С. 357–361. doi:10.32839/2304-5809/2021-11-99-78.
10. Економічна безпека України: аналіз та глобальні тенденції / С. О. Геращенко, О. В. Єрмошкіна, М. Б. Колотило, В. М. Шаповал. *Економічний вісник*. 2018. № 3. С. 32–40.
11. Пономарьов С. П. Основні напрямки діяльності держави у сфері забезпечення безпеки та оборони України. *Форум права*. 2018. № 2. С. 109–114.
12. Ключко В. О. Інформаційна безпека як складова національної безпеки України. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Право*. 2013. Вип. 14. С. 274–276.